

त्रिरत्न बौद्ध महासंघ

सद्धम्म प्रदीप ध्यान शिबीर केंद्राच्या विद्यमाने

निवासी धम्म परिचय शिबिर

जीवन जगण्याचा उच्चतम मार्ग

दिनांक:- ११ ते १६ नोव्हेंबर २०२३

स्थळ:- सद्धम्म प्रदीप ध्यान शिबीर केंद्र, भाजा (देवळे)

आयोजक

देहूरोड-काळेवाडी सेंटर, पुणे

वंदना

अरहं सम्मासम्बुद्धो भगवा, बुद्धं-भगवन्तं अभिवादेमि।

स्वाक्खातो भगवता धम्मो, धम्म नमस्सामि ।

सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, संघ नमामि ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

सरणत्तयं

बुद्धं सरणं गच्छामि । धम्मं सरणं गच्छामि । संघं सरणं गच्छामि ।

दुतियम्पि बुद्धं सरणं गच्छामि । दुतियम्पि धम्मं सरणं गच्छामि । दुतियम्पि संघं सरणं गच्छामि ।

ततियम्पि बुद्धं सरणं गच्छामि । ततियम्पि धम्मं सरणं गच्छामि । ततियम्पि संघं सरणं गच्छामि ।

मराठी अनुवाद

वन्दना

अर्हत (जीवनमुक्त) सम्यक् सम्बुद्ध (संपूर्ण जागृत) भगवान् अशा बुद्ध भगवन्तास मी अभिवादन करतो.

त्या भगवन्तांनी स्वतः उपदेशिलेल्या धम्मास मी नमस्कार करतो. सुमार्गावर आरूढ झालेल्या भगवन्ताच्या श्रावक संघास मी नमन करतो. (प्रत्येक वेळी पंचांग प्रमाण करावा.)

त्या भगवान् अर्हत सम्यक् सम्बुद्धास नमन असो. त्या भगवान् अर्हत सम्यक् सम्बुद्धास नमन असो. त्या भगवान् अर्हत सम्यक् सम्बुद्धास नमन असो.

त्रिशरण (तीन शरणे)

मी बुद्दाला शरण जातो. मी धम्माला शरण जातो. मी संघाला शरण जातो.

दुसऱ्यांदा मी बुद्दाला शरण जातो.. दुसऱ्यांदा मी धम्माला शरण जातो. दुसऱ्यांदा मी संघाला शरण जातो.

तिसऱ्यांदा मी बुद्दाला शरण जातो. तिसऱ्यांदा मी धम्माला शरण जातो. तिसऱ्यांदा मी संघाला शरण जातो.

पच्चसीलानि

पाणातिपाता वेरमणि, सिक्खापदं समादियामि ।

अदिन्नादाना वेरमणि, सिक्खापदं समादियामि ।

कामेसु मिच्छाचारा वेरमणि, सिक्खापदं समादियामि ।

मुसावादा वेरमणि, सिक्खापदं समादियामि ।

सुरा-मेरय-मज्ज पमादट्टाना वेरमणि, सिक्खापदं समादियामि ।

साधु ! साधु !! साधु !!!

पंचशील

- १) मी जीवहिंसेपासून अलिप्त राहण्याची शिकवण ग्रहण करतो.
- २) मी चोरी करण्यापासून अलिप्त राहण्याची शिकवण ग्रहण करतो.
- ३) मी कामवासनेच्या दुराचारापासून अलिप्त राहण्याची शिकवण ग्रहण करतो.
- ४) मी खोटे बोलण्यापासून अलिप्त राहण्याची शिकवण ग्रहण करतो.
- ५) मी मद्य, तसेच इतर मादक पदार्थांच्या सेवनापासून अलिप्त राहण्याची शिकवण ग्रहण करतो.

विधायक पंचशील

- १) मैत्रीपूर्ण कर्म करून मी माझे शरीर शुद्ध करतो.
- २) मुक्तहस्ते दान करून मी माझे शरीर शुद्ध करतो.
- ३) शांती, संतुष्टी आणि साधेपणाचे पालन करून मी माझे शरीर शुद्ध करतो..
- ४) नित्य सत्य बोलून मी माझी वाचा शुद्ध करतो.
- ५) स्मृती, सुस्पष्ट आणि प्रदीप्त ठेवून मी माझे मन शुद्ध करतो..

बुद्ध पूजा

वण्ण-गन्ध- ध-गुणोपेतं, एतं कुसुमसन्तति ।
पूजयामि मुनिन्दस्स, सिरीपाद सरोरूहे । १ ।
पूजेमि बुद्धं कुसुमेन नेनं, पुञ्जेन मेत्तेन लभामि मोक्खं ।
पुप्फं मिलायति यथा इदं मे, कायो तथा याति विनासभावं । २ ।
घनसारप्पदित्तेन, दीपेन तमधंसिना । तिलोकदीपं सम्बुद्धं, पूजयामि तमोनुदं । ३ ।
सुगन्धिकाय वदनं, अनन्त गुण गन्धिना । सुगंधिना, हं गन्धेन, पूजयामि तथागतं । ४ ।
बुद्धं धम्मं च सघं, सुगततनुभवा धातवो धातुगन्धे । लंकायं जम्बुदीपे तिदसपुरवरे, नागलोके च थूपे । ५ ।
सब्बे बुद्धस्स बिम्बे, सकलदसदिसे केसलोमादिधातुं वन्दे । सब्बेपि बुद्धं दसबलतनुजं, बोधिचेत्तियं नमामि । ६ ।
वन्दामि चेतियं सब्बं, सब्बद्वानेसु पतितं सारीरिक - धातु महाबोधि, बुद्धरूपं सकलं सदा । ७ ।

मराठी अनुवाद

वर्ण आणि गंध अशा गुणांनी युक्त पुष्पमालांनी मी मुनिंद्रांच्या श्रीपादकमलांची पूजा करतो. । १ ।
या कुसुमांनी मी बुद्धाची पूजा करतो. या पुण्याने मला निर्वाण (मोक्ष) प्राप्त होईल. हे फूल ज्याप्रमाणे
कोमेजून जाते त्याप्रमाणे माझे शरीर विनाशभावी (नाश पावणारे) आहे. । २ ।
अंधकाराचा नाश करणाऱ्या सर्वव्यापक प्रकाशमान अशा या दीपाप्रमाणे जगातील अज्ञानांधकाराचा
नाश करणाऱ्या त्रिलोकदीप, सम्यक सम्बुद्धाची मी पूजा करतो. । ३ ।
सुगंधयुक्त शरीर आणि वदन व अनंतगुण सुगंधाने परिपूर्ण अशा तथागताची सुगंधी गंधाने मी पूजा करतो. । ४ ।
बुद्ध, धम्म, संघ; लंका, जम्बुद्वीप, नागलोक आणि त्रिदशपुरांतील स्तूपांमधून स्थापित बुद्ध शरीराचे सर्व
अवशेष, धातू आहेत, सर्व दहा दिशातील बुद्धांच्या केश, लोम आदी अवशेषांची जितकी रूपे आहेत,
त्या सर्वांना, सर्व बुद्ध, दशबलतनुज आणि बोधिचैत्य ह्या सर्वांना मी नमन करतो. । ५-६ ।
सर्व ठिकाणी प्रतिष्ठित केलेल्या बुद्ध शरीराच्या धातू अवशेषांना, महाबोधिवृक्ष व चैत्यांना मी वंदन
करतो. कारण ही नेहमीच बुद्धाचीच रूपे आहेत. । ७ ।

त्रिरत्न वंदना

१. बुद्ध वंदना

इति पि सो भगवा अरहं, सम्मासम्बुद्धो, विज्जाचरणसम्पन्नो, सुगतो, लोकविदू, अनुत्तरो,
पुरिसदम्मसारथि, सत्था देव मनुस्सानं, बुद्धो भगवा ति ।

बुद्धं जीवितं परियन्तं सरणं गच्छामि । ये च बुद्धा अतीता च, ये च बुद्धा अनागता । पच्चुपन्ना च ये बुद्धा,
अहं वन्दामि सब्बदा । नत्थि मे सरणं अज्ज, बुद्धो मे सरणं वरं । एतेन सच्चवज्जेन, होतु मे जयमङ्गलं ।
उत्तमङ्गेन वन्दे हं, पादपंसु वरूत्तमं । बुद्धे यो खलितो दोसो, बुद्धो खमतु तं ममं ।

मराठी अनुवाद

अर्हत, सम्यक सम्बुद्ध (संपूर्ण जागृत), विद्येनुरूप आचरणाने संपन्न, सुगती (निर्वाण) प्राप्त केलेले, लोक-
लोकांतराचे रहस्य जाणणारे, सर्वश्रेष्ठ, दमनशील पुरुषांचे सारथी, देव आणि मनुष्यांना सुमार्गावर नेणारे
(अनुशासक) असे भगवान बुद्ध आहेत. अशा भगवान बुद्धांना मी जीवनभर शरण जातो.

भुतकाळात होऊन गेलेले, सध्या अस्तित्वात असणारे आणि भविष्यकाळी निर्माण होणारे, अशा सर्व
बुद्धांना मी सदैव वंदन करतो. । १ ।

मला दुसरे कोणतेही शरणस्थान नाही. बुद्ध हेच माझे सर्वश्रेष्ठ शरणस्थान होय. या सत्यवचनाने माझे
जयमंगल होवो. । २ ।

बुद्धाच्या पवित्र चरणधुळीला नतमस्तक होऊन मी वंदन करतो. बुद्धासंबंधी माझ्या हातून नकळत काही
अपराध घडला असेल, तर त्याबद्दल ते भगवान बुद्ध मला क्षमा करोत. । ३ ।

२. धम्म - वंदना

स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्टिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनाय्यिको पच्चतं वेदितब्बो
विञ्जुहीति । धम्मं जीवित परियन्तं सरणं गच्छामि ।

ये च धम्मा अतीता च, ये च धम्मा अनागता । पच्चुपन्ना च ये धम्मा, अहं वन्दामि सब्बदा । नत्थि मे
सरणं अञ्ज धम्मो मे सरणं वरं । एतेन सच्चवज्जेन होतु मे जयमङ्गलं । उत्तमङ्गेन वन्देहं, धम्मञ्च दुविधं
वरं । धम्मे यो खलितो दोसो, धम्मो खमतु तं ममं ।

मराठी अनुवाद

भगवान बुद्धांचा धम्म उत्तम प्रकारे उपदेशिलेला आहे. तो ज्ञानेंद्रियांना आकलन होणारा आहे. तो वेळ-
काळाच्या बंधनापासून मुक्त 'आहे. तो 'या आणि पाहा' या तत्वानुसार कोणीही प्रत्यक्ष अनुभव
घेण्यासारखा आहे. तो निर्वाणाकडे नेणारा आहे आणि प्रज्ञावन्तांना स्वतः अनुभव घेता येण्यासारखा
आहे.

अशा धम्माला मी जीवनभर शरण जातो.

भूतकाळी होऊन गेलेल्या, वर्तमानकाळी प्रचलित असलेल्या - आणि भविष्यकाळी उदयास येणाऱ्या
सर्व धम्मास मी सदैव वंदन करतो. 19।

मला दुसरे कोणतेही शरणस्थान नाही. धम्म माझे श्रेष्ठ शरणस्थान होय. या सत्यवचनाने माझे जयमंगल
होवो. 1२।

द्विविध प्रकारे श्रेष्ठ अशा (म्हणजे लौकिक व पारलौकिकदृष्ट्या) या धम्माला मी नतमस्तक होऊन वंदन
करतो. धम्मपालनासंबंधी माझ्या हातून अजाणता काही दोष घडला असेल, तर धम्म मला क्षमा करो.

३. संघ वन्दना

सुपटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, उजुपटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, जायपटिपन्नो भगवतो सावकसंघो,
सामीचिपटिपन्नो भगवतो सावकसंघो,

यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानी, अभुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसंघो, आहुनेय्यो, पाहुनेय्यो, दक्खिनेय्यो,
अञ्जलिकरणीयो, अनुत्तरं पुञ्जक्खेतं लोकस्सा' ति ॥

संघ जीवित परियन्तं सरणं गच्छामि । ये च संघा अतीता च, ये च संघा अनागता । पच्चुपन्ना च ये संघा
अहं वन्दामि सब्बदा ॥

नत्थि मे सरणं अञ्ज, संघो मे सरणं वरं एतेन सच्चवज्जेन, होतु मे जयमङ्गलं ॥

उत्तमङ्गेन, वन्देहं, संघ ज्च तिविधुत्तमं । संघे यो खलितो दोसो, संघो खमतु तं ममं ॥

मराठी अनुवाद

भगवंतांचा श्रावक संघ सन्मार्गावर (निर्वाणमार्गावर) आरूढ आहे. भगवंतांचा श्रावक संघ न्याय मार्गावर
आरूढ आहे. भगवंतांचा श्रावक संघ उचित मार्गावर चाललेला आहे.

भगवंतांचा श्रावक संघ आठ प्रकारच्या श्रेष्ठ पदांची प्राप्ती केलेल्या आणि चार जोड्यांत विभागलेल्या
पुरूषोत्तमांचा बनलेला आहे. हा संघ आमंत्रण देण्यास, सत्कार करण्यास, दान देण्यास आणि हात जोडून
वंदन करण्यास पात्र आहे. सर्व लोकांसाठी भगवंतांचा श्रावक संघ सर्व श्रेष्ठ पुण्यक्षेत्र आहे आणि सर्व
लोकांचा खरा साथीदार आहे.

अशा या संघाला मी जीवनभर शरण जातो.

भूतकाळी होऊन गेलेल्या, वर्तमानकाळात अस्तित्वात असणाऱ्या आणि भविष्यात निर्माण होणाऱ्या
संघास मी सदैव वंदन करतो. ११ ।

मला दुसरे कोणतेही शरणस्थान नाही. संघ हेच माझे श्रेष्ठ शरणस्थान आहे. या सत्यवचनाने माझे
जयमंगल होवो. । २ ।

त्रिविध प्रकारे (काया-वाचा-मनाने) उत्तम असणाऱ्या या संघास मी नतमस्तक होऊन वंदन करतो.
संघाबद्दल अजाणता काही अपराध घडला असेल तर संघ मला क्षमा करो. । २ ।

महामंगलसुत्तं

बहु देवा मनुस्सा च, मंड्गलानि अचिन्त आकंड्खमाना सोत्थानं, ब्रूहि मंगलमुत्तमं ॥ १ ॥

असेवना च बालानं, पण्डितानञ्च सेवना । पूजा च पूजनीयानं, एतं मंगलमुत्तमं ॥ २ ॥

पतिरूपदेसवासो च, पुब्बे च कतपुञ्जता । अत्तसम्मापणिधि च, एतं मंगलमुत्तमं ॥ ३ ॥

बाहुसच्चं च सिप्पंञ्च, विनयो च सुसिक्खितो । सुभासिता च या वाचा, एतं मंगलमुत्तमं ॥ ४ ॥

माता-पितु उपट्ठानं, पुत्तदारस्स सड्गहो । अनाकुला च कम्मन्ता, एतं मंगलमुत्तमं ॥ ५ ॥

दानंञ्च धम्मचरिया च, आतकानं च सड्गहो । अनवज्जानि कम्मनि, एतं मंगलमुत्तमं ॥ ६ ॥

अरति विरति पापा मञ्जपाना च सञ्जमो । अप्पमादो च धम्मेसु, एतं मंगलमुत्तमं ॥ ७ ॥

गारवो च निवातो च, सन्तुट्ठी च कतञ्जुता । कालेन धम्मसवणं, एतं मंगलमुत्तमं ॥ ८ ॥

खन्ती च सोवचस्सता, समणानंञ्च दस्सनं । कालेन धम्मसाकच्छा, एतं मंड्गलमुत्तमं ॥ ९ ॥

तपो च ब्रह्मचरियाच, अरियसच्चान दस्सनं । निब्बाण सच्छिकिरिया च एतं मंगलमुत्तमं ॥ १० ॥

फुट्ठस्स लोकधम्मेहि, चित्तं यस्स न कम्पति असोकं विरजं खेमं, एतं मंगलमुत्तमं ॥ ११ ॥

एतादिसानि कत्वान, सब्बत्थंअपराजिता सब्बत्थ सोत्थि गच्छन्ति, तं तेसं मंगलमुत्तमं ॥ १२ ॥

(महामङ्गलसुत्त निङ्गित)

मराठी अनुवाद

अनेक देवांनी आणि मनुष्यांनी 'आपणास सुख मिळावे' या उद्देशाने मंगल गोष्टीचे (शुभशकुनांचे) चिंतन केलेले आहे.
भगवंत, त्यात उत्तम मंगल कोणते ते सांगा ॥ १ ॥

मुर्खाच्या सहवासापासून दूर राहणे, सुजांची संगती धरणे व पूज्यजनांची पूजा करणे, हे उत्तम मंगल होय ॥ २ ॥

अनुकूल प्रदेशात वास्तव्य, पदरी पुण्याचा साठा आणि
सन्मार्गात मनाला गुंतविणे. हे उत्तम मंगल होय ॥ ३ ॥

विद्या संपादन, कला संपादन, सद्बर्तनाची सवय व योग्य प्रकारे बोलणे, हे उत्तम मंगल होय ॥ ४ ॥

आई-वडिलाची सेवा, बायको-मुलांचा सांभाळ आणि व्यवस्थितपणे केलेली कर्मे, हे उत्तम मंगल होय ॥ ५ ॥

दान करणे, धार्मिक आचरण, नातेवाईकांना मदत व निर्दोष कर्मे हे उत्तम मंगल होय ॥ ६ ॥

पापापासून पूर्ण निवृत्ती, मद्यपानापासून संयम आणि हे धार्मिक कृत्यात दक्षता हे उत्तम मंगल होय ॥ ७ ॥

गौरव करणे, विनम्र असणे, सन्तुष्ट असणे व कृतज्ञता बाळगणे; व वेळोवेळी सद्धम्म श्रवण करणे, हे उत्तम मंगल होय ॥ ८ ॥

क्षांती, मधुर भाषण, श्रमणांचे दर्शन व वेळोवेळी धम्मचर्चा, हे उत्तम मंगल होय ॥ ९ ॥

तप, ब्रह्मचर्य, आर्य सत्यांचे दर्शन आणि निर्वाणाचा साक्षात्कार, हे उत्तम मंगल होय ॥ १० ॥

- आठ प्रकारच्या लोकस्वभावाशी प्रसंग आला असता ज्याचे चित्त अस्थिर होत नाही, पण शोकरहित, निर्मळ व सुखरूप राहते, हे त्याचे उत्तम मंगल होय ॥ ११ ॥

अशा मंगलाचे आचरण करून कोठेही पराभव न पावता जे स्वस्तिसुख मिळवितात, ते त्यांचे उत्तम मंगल होय ॥ १२ ॥

(लाभ आणि हानी, यश आणि अपयश, निंदा आणि स्तुती, सुख आणि दुःख हे आठ लोकस्वभाव (लोकधर्म) होत.)

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी दिलेली
धम्मपालन गाथा

सब्ब पापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसंपदा सचित्त परियोदपनं, एतं बुद्धान सासनं ॥ १ ॥
धम्मं चरे सुचरितं, न तं दुच्चरितं चरे धम्मचारी सुखं सेति, अस्मिं लोके परमिहच ॥ २ ॥
न तावता धम्मधरो, यावता बहु भासतं यो च अप्पम्पि सुत्वानं, धम्मं कायेन पस्सति ।
स वे धम्मधरो होति, यो धम्मं नप्पमज्जति ॥ ३ ॥
नत्थि मे सरणं अज्ज, बुद्धो मे सरणं वरं । एतेन सच्चवज्जेन होतु में जयमङ्गलं ॥ ४ ॥
नत्थि मे सरणं अज्ज, धम्मो मे सरणं वरं ।
एतेन सच्चवज्जेन होतु में जयमङ्गलं ॥ ५ ॥
नत्थि मे सरणं अज्ज, संघो मे सरणं वरं एतेन सच्चवज्जेन होतु में जयमङ्गलं ॥ ६ ॥

नमो बुद्धाय
नमो धम्माय
नमो संघाय
साधु, साऽऽधु, साऽऽऽधु

मराठी अनुवाद

कोणतेही पाप कर्म न करणे, कुशल कर्माची वृद्धी करणे, स्वचिन्ताची शुद्धी करणे, हे बुद्धाचे शासन आहे ॥ १ ॥
चांगल्या प्रकारे धम्म आचरावा, वाईट प्रकारे नाही असे धम्माचरण केले असता,
धम्मचारी या लोकी आणि परलोकी सुखाने झोप घेतो ॥ २ ॥
पुष्कळ बोलण्याने कोणी धम्मधर होत नसतो. जो थोडेच शिकून धम्माचा प्रत्यक्ष अनुभव घेतो
आणि धम्माची हेळसांड करीत नाही, तो धम्मधर होतो. ॥ ३ ॥
मला दुसरे कोणतेही शरणस्थान नाही. बुद्ध हेच माझे सर्वश्रेष्ठ शरणस्थान होय.
या माझ्या सत्य वचनाने माझे जयमंगल होवो. ॥ ४ ॥
मला दुसरे कोणतेही शरणस्थान नाही. धम्म हेच माझे सर्वश्रेष्ठ शरणस्थान होय.
या माझ्या सत्य वचनाने माझे जयमंगल होवो. ॥ ५ ॥
मला दुसरे कोणतेही शरणस्थान नाही. संघ हेच माझे सर्वश्रेष्ठ शरणस्थान होय.
या माझ्या सत्य वचनाने माझे जयमंगल होवो. ॥ ६ ॥

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर लिखित
भगवान बुद्ध आणि त्यांचा धम्म
ग्रंथामधील
द्वितीय खंड ,भाग दुसरा
२.बुद्धांचे पहिले प्रवचन
अर्थात

जीवन जगण्याचा उच्चतम मार्ग

सादरीकरण – धम्मचारी उपायराजा
देहुरोड , काळेवाडी
त्रिरत्न बौद्ध महासंघ

१. सारनाथ येथे आगमन

१. आपल्या धम्माचा उपदेश करण्याचे ठरविल्यानंतर बुद्धाने स्वतः आ विचारले की, "सर्वप्रथम मो धम्मोपदेश कुणाला देऊ?" त्याला आलारकालाम यात्री आठवण झाली. बुद्धाच्या मते तो विद्वान, शहाणा, बुद्धिमान व बराच शुद्धाचरणी होता. "त्यालाच मी प्रथम धम्मोपदेश दिला तर?" परंतु आलारकाम मृत्यू पावल्याचे त्याला सांगण्यात आले.

२. नंतर त्याने उदक रामपुत्ताला आपला धम्मोपदेश देण्याचा विचार केला. परंतु तोही मृत्यू पावला होता.

३. त्यानंतर त्याने आपल्या जुन्या पाच सोबत्यांचा विचार केला. निरंजना नदीच्या काठी स्थाने उप तपश्चर्या चालविली असताना ते त्याच्या बरोबर होते आणि त्याने तपश्चर्येचा त्याग केल्यामुळे रागावून ते त्याला सोडून गेले होते.

४. तो स्वतःशीच म्हणाला, "त्यांनी माझ्यासाठी पुष्कळच केले. त्यांनी माझी सेवा केली. त्यांनी माझी पुष्कळ काळजी घेतली. मग मी त्यांनाच माझ्या धम्माचा उपदेश प्रथम दिला तर काय हरकत आहे?"

५. स्याने त्यांच्या ठावठिकाण्याची चौकशी केली. तेव्हा त्याला समजले की, ते सारनाथला इसिपतनच्या मृगदायवनात राहात आहेत. तेव्हा तो त्यांच्या शोधार्थ तिकडे निघाला.

६. पांच जणांनी जेव्हा बुद्ध येत असल्याचे पाहिले तेव्हा त्याचे स्वागत करावयाचे नाही असे त्यांनी ठरविले. त्यांच्यापैकी एकजण म्हणाला, "मित्रांनो, हा श्रमण गौतम येत आहे. तपश्चर्येचा मार्ग सोडून देऊन हा समृद्धीच्या आणि चैनीच्या जीवनाकडे वळला होता. त्याने पाप केले आहे म्हणून आपण त्याचे स्वागत करता कामा नये, त्याला मान देण्यासाठी उभे राहता कामा नये, किंवा त्याचे भिक्षापात्र आणि चीवर आपण आपल्या हाती घेता कामा नये. आपण त्याच्यासाठी फक्त एक आसन बाजूला ठेवून देऊ. त्याची इच्छा असल्यास तो तेथे बसेल." सर्वांनी हे मान्य केले. ७. परंतु बुद्ध जेव्हा त्यांच्याजवळ आला तेव्हा ते पांच परिव्राजक आपल्या विधानुसार वागू शकले नाहीत. बुद्धाच्या व्यक्तीमत्त्वाचा त्यांच्यावर इतका प्रभाव पडला की, ते आपल्या जागेवर उठून उभे राहिले. एकाने त्याचे पात्र घेतले, एकाने याचीवर सांभाळले. एकाने त्याच्यासाठी आसन तयार केले आणि एकाने त्याचे पाय धुण्यासाठी पाणी आणले.

८. खरोखर हे एका अप्रिय अतिथीचे असाधारण स्वागत होते... ९. अशाप्रकारे जे त्याचा उपहास करणार होते ते त्याची पूजा करू लागले.

२. बुद्धाचे पहिले प्रवचन

१. परस्परांना अभिवादन करून कुशलक्षेम विचारल्यावर त्या पाच परिव्राजकांनी भगवान बुद्धाला विचारले, "तपश्चर्येवर तुमचा अजूनही विश्वास आहे काय?" बुद्धाने नकारात्मक उत्तर दिले.

२. बुद्ध म्हणाला, "जीवनाची आत्यंतिक अशी दोन टोके आहेत. एक सुखो- पभोगाचे व दुसरे आत्मक्लेशाचे."

३. "एक म्हणतो, खा, प्या, मजा करा. कारण उद्या आपण मरणारच आहोत. दुसरा म्हणतो, सर्व वासना मारून टाका. कारण त्या पुनर्जन्माचे मूळ आहेत." हे दोन्ही मार्ग माणसाला न शोभण्यासारखे म्हणून त्याने ते नाकारले.

४. भगवान बुद्ध मध्यम मार्ग मानणारे होते मज्जिम पतिपद मधला मार्ग, जो उपभोगाचाही मार्ग नाही आणि आत्मक्लेशाचाही नाही.

५. बुद्ध परिव्राजकांना म्हणाला, "माझ्या या प्रश्नाचे उत्तर द्या. जोपर्यंत तुमचे स्वत्व कार्यप्रवृत्त असते आणि त्याला ऐहिक व पारलौकिक भोगाची अभिलाषा असते तोपर्यंत सर्व आत्मक्लेश व्यर्थच नाहीत काय?" ते उत्तरले, "आपण म्हणता ते बरोबर आहे."

६. "जर तुम्ही आत्मक्लेशाच्या मार्गाने आपला कामाग्नी शांत करू शकत नाही, तर आत्मक्लेशाचे दरिद्री जीवन जगून आपण स्वतःला कसे काय जिंकू शकाल?" त्यांनी उत्तर दिले, "आपण म्हणता ते बरोबर आहे."

७. "जेव्हा तुम्ही स्वतःवर विजय मिळवू शकाल तेव्हाच फक्त तुम्ही काम- तृष्णेपासून मुक्त होऊ शकाल. मग तुम्हांला ऐहिक सुखोपभोगाची इच्छा होणार नाही आणि नैसर्गिक गरजांच्या तृप्तीमुळे तुमच्यात मलीन विकार निर्माण होणार नाहीत. तुमच्या शारीरिक गरजेनुसार तुम्ही बा, प्या."

८. "सर्व प्रकारची विषयासक्ती उत्तेजक असते. विषयासक्त मनुष्य काम- वासनांचा गुलाम बनतो. सर्व प्रकारची सुखासक्ती अधःपतन करणारी व नीच कर्म बसते. तथापि माझे तुम्हाला सांगणे असे की, जीवनाच्या स्वाभाविक गरजांची पूर्ती करणे ही वाईट गोष्ट नाही. शरीराचे आरोग्य राखणे हे आपले कर्तव्य आहे. नाहीतर तुम्ही तुमचे मन सुदृढ आणि स्वच्छ ठेवू शकणार नाही आणि प्रज्ञारूपी प्रदीपही प्रज्वलित राखू शकणार नाही."

९. परिव्राजक ही गोष्ट घ्यावी की, ही दोन अत्यंतिक टांके अशी आहेत की, माणसाने त्यांना कधीही अवलंब करू नये. एक टोक म्हणजे आकर्षण कामवासनेच्या मुळे होते त्या गोष्टीत आणि विशेषतः विषयात दुबत राहणे तृप्ती मिळविण्याचा हा मार्ग अगदी हलक्या दर्जाचा, रानटीपणाचा योग्य आणि हानिकारक आहे. दुसरे टोक म्हणजे तपश्चर्या किंवा आत्मक्लेश. हा मार्गही दुःखदायक, अयोग्य आणि हानिकारक आहे."

१०. ही दोन्ही आत्यंतिक टोके ज्यामुळे टाळता येतात असा एक मध्यम मार्ग आहे. ध्यानांत ठेवा, मी त्याच मध्यम मार्गाची शिकवण देतो आहे."

११. त्या पांच परिव्राजकांनी त्याचे म्हणणे लक्षपूर्वक ऐकले. भगवान बुद्धाच्या मध्यम मार्गासंबंधी उत्तरादाखल काय बोलावे हे न समजल्यामुळे त्यांनी त्याला विचारले की, "आपणाला आम्ही सोडून आल्यावर आपण काय काय केले?"

तेव्हा आपण गला कसे गेलो, पिपळाच्या झाडाखाली आपण चिंतन करीत कसे बसलो आणि चार आठवडे सतत चिंतन केल्यानंतर आपणास ज्ञानप्राप्ती झाल्यामुळे आपण नवा जीवन-मार्ग कसा शोधून काढला हे सर्व भगवान बुद्धांनी त्यांना सांगितले.

१२. हे ऐकल्यावर तो मार्ग कोणता हे जाणून घेण्यास ते परिवाजक अधीर झाले आणि तो मार्ग स्पष्ट करून सांगण्याविषयी त्यांनी भगवान बुद्धाला प्रार्थना केली.

१३. भगवान बुद्धाने त्यांची विनंती मान्य केली.

१४. सुरुवातीलाच भगवान बुद्धाने त्यांना सांगितले की, आपला जो मार्ग जो धम्म आहे याला ईश्वर आणि आत्मा यांच्याशी काहीही कर्तव्य नाही. त्याचा मरणोत्तर जीवनाशी कसलाही संबंध नाही. तसेच त्या धम्माचा कर्मकाण्डाजी काही संबंध नाही.

१५. माणूस आणि माणसाचे माणसाशी या जगातील नाते हा बुद्धाच्या धम्माचा केंद्रबिंदू आहे.

१६. बुद्धाने सांगितले की, आपल्या धम्माचे हे पहिले अधिष्ठान आहे.

१७. मनुष्यप्राणी दुःखात, दन्यात आणि दारिद्र्यांत राहात आहे हे त्याचे दुसरे तत्त्व होय. हे सर्व जग दुःखाने भरले आहे, आणि जगातून हे दुःख करणे हा एकच धम्माचा उद्देश आहे. यापेक्षा धम्म म्हणजे दुसरे तिसरे

काहीही नाही. १८. दुःखाचे अस्तित्व मान्य करणे आणि ते नष्ट करण्याचा मार्ग दाखविणे हाच भगवान बुद्धाच्या धम्माचा पाया होय.

१९. हा एक केवळ धम्माचा पाया होऊ शकतो आणि यावरच त्याचे समर्थन अवलंबून आहे. जो धर्म या प्राथमिक गोष्टीचा स्वीकार करीत नाही तो धर्मच नव्हे.

२०. "खरोखर, हे परिव्राजक हो ! जगातील दुःख आणि त्या दुःखापासून मुक्तता करण्याचा उपाय हाच धम्माचा मुख्य प्रश्न आहे. हे ज्या श्रमणांना आणि ब्राह्मणांना (मोपदेशकांना) हे समजत नाही ते माझ्या मते, श्रमण आणि ब्राह्मण नव्हेतच. याच जीवनात धम्माचा खराखरा अर्थ काय आहे? स्वतःला श्रेष्ठ समज- णान्यांना समजतच नाही."

२१. नंतर परिव्राजकांनी बुद्धाला विचारले, "दुःखाचे अस्तित्व मान्य करणे आणि दुःख नाहीसे करणे हाच जर आपल्या धम्माचा पाया असेल तर आपला धम्म दुःख कसे नाहीसे करतो सांगा."

२२. भगवान बुद्धाने सांगितले की, या धम्मानुसार जर प्रत्येकाने (१) पावित्र्याचा मार्ग अनुसरला, (२) सदाचरणाचा मार्ग स्वीकारला, आणि (३) शील-मार्गाचा अवलंब केला तर त्यामुळे या दुःखाचा निरोध होईल.

२३. आणि त्यांनी सांगितले की अशा धम्माचा आविष्कार आपण केला आहे.

३. भगवान बुद्धाचे पहिले प्रवचन-- विशुद्धी मार्ग

१. परिव्राजकांनी नंतर भगवान बुद्धाला आपला धम्म समजावून सांगण्याची प्रार्थना केली.
२. भगवान बढाने त्यांची विनंती आनंदाने मान्य केली.
३. त्याने पहिल्याप्रथम त्यांना विशुद्धी मार्ग समजावून सांगितला.
४. स्थाने परिव्राजकांना सांगितले की, "ज्याला चांगला मनुष्य होण्याची इच्छा आहे त्याने जीवनाची तत्त्वे म्हणून काही तत्त्वे पाळली पाहिजेत, ही विशुद्धी मार्गाची शिक्षण आहे."
५. "माझ्या विशुद्धीच्या मार्गानुसार चांगल्या जीवनाची पाच तत्त्वे आहेत : (१) कोणत्याही प्राण्याची हिंसा न करणे व त्याला इजा न करणे, (२) चोरी न करणे अर्थात् दुसऱ्याच्या मालकीची वस्तू न बळकावणे, (३) व्यभिचार न करणे, (४) असत्य न बोलणे, (५) मादक पेय ग्रहण न करणे."
६. "माझे असे म्हणणे आहे की, प्रत्येक माणसाने ही तत्त्वे मान्य करणे अत्यंत आवश्यक आहे. कारण, प्रत्येक मनुष्य जे जे काही करतो त्याचे मूल्यमापन यासाठी त्याच्यापाशी काही एक परिमाण असले पाहिजे की ज्याच्यामुळे तो शिकवणुकीप्रमाणे हीच पाच तत्त्वे केल्या शकतील. आणि माझ्या मोजमाप करण्याचा मापदंड आहे.
७. "जगात सर्वत्र पतित लोक असतात. परंतु पतितांचे दोन वर्ग असतात; ज्यांच्यासमोर काही आदर्श आहे असे पतित आणि ज्यांच्यासमोर कोणताच आदर्श नाही असे पतित
८. " ज्यांच्यासमोर कोणताच आदर्श नाही, अशा पतिताला आपण प आहोत हेच कळत नाही. त्यामुळे तो नेहमीच पतित राहतो. याउलट ज्यांच्यासमोर एखादा आदर्श आहे, असा पतित आपल्या पतितावस्थेतून वर येण्यासाठी प्रयत्न करित असतो. कां? याचे उत्तर असे की, आपण पतित आहोत हे त्याला माहित असते."
९. "मनुष्याचे जीवन नियमित करण्यासाठी त्यांच्यासमोर एखादा आदर्श असणे आणि कोणताच आदर्श नसणे यांच्यातील हा फरक आहे. महत्त्वाची गोष्ट माणसाचा अधःपात ही नसून त्या अवस्थेत मुक्त होण्याच्या आदर्शाचा अभाव हीच होय. "
१०. "परिव्राजक, तुम्ही विचाराल की, जीवनाचा आदर्श करण्यास हीच तत्त्वे योग्य का?" म्हणून मात्य स्वतःलाच
११. "या प्रश्नाचे उत्तर तुम्हांला स्वतःलाच सापडेल, जर तुम्ही असा प्रश्न केलात की, 'ही तत्त्वे व्यक्तीच्या हितासाठी आहेत काय?' किंवा 'ती सामाजिक हित साधणारी आहेत काय?' "
१२. "जर या प्रश्नांना तुमची उत्तरे होकारात्मक असतील तर माझ्या विशुद्धी मार्गाची तत्त्वे, जीवनाचा खरा आदर्श म्हणून मान्यता मिळविण्यास लायक आहेत, हेच त्यावरून सिद्ध होईल."

धन्यवाद

धम्मजीवन आनंदी जीवन आहे. आपल्या जीवनात सुख – शांती लाभो.आपले कल्याण होवो.

खालील पेजवर आपला अभिप्राय लिहावा.

शिविरार्थीचा अभिप्राय

आपले संपूर्ण नाव –

आपले वय –

स्त्री – पुरुष –

शिक्षण –

व्यवसाय –

पत्ता –

मोबाईल नंबर –

ई मेल –

आपणास शिबीर कसे वाटले –

शिविरात आपणास काय आवडले –

शिविरात आपणास काय शिकण्यास मिळाले –

यापुढील शिविरासाठी आपणास कांही सूचना करावयाच्या आहेत का ? असल्यास लिहा